

Tillväxt i första rummet:

Om politiska idéströmningar och stadsplanering i Norra Sorgenfri

Abstract

The urban politics in Malmoe have shifted its focus from welfare to economic growth. New investments in the physical environment have been made to create a new image of the city and increase the economic growth. In this paper I will investigate the urban politics of city planning by making a case study of the former industrial area Norra Sorgenfri, which is now to be made into an integrated part of the inner city.

In Norra Sorgenfri much of the written information give the impression that the area is going to be unlike any other in Malmoe. I will show that, despite any other differences, the political ideas that lie behind the process are still the same.

Analyzing two interviews and two documents according to three scientific conceptions has led me to my results. Through this I have come to the conclusion that if a certain idea has penetrated the politics as a whole, it can permeate the urban planning even when it appear to be very different.

Nyckelord: Stadspolitik, New Urban Politics, Gentrification, New Urbanism, Governance, Norra Sorgenfri

*Antal ord:*10247

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställning	1
1.2 Metod	2
1.3 Material	3
2 Teori	4
2.1 Stadspolitik.....	4
2.2 Nyurbanism.....	5
2.3 Gentrifiering och den kreativa klassen.....	8
3 Malmö – en stad i förändring.....	9
3.1 Västra Hamnen.....	9
3.2 Norra Sorgenfri	10
4 Norra Sorgenfri – framtidens stadsdel?.....	11
4.1 Politiken som vision – Översiktsplanen.....	11
4.2 Politiken som vision – planprogrammet	12
4.3 Politiken i praktiken – Gunilla Kronvall.....	13
4.4 Politiken i praktiken – Anders Rubin.....	16
5 Ett stadspolitiskt projekt?	19
5.1 Gentrifiering och den kreativa klassen.....	19
5.2 Nyurbanism.....	20
5.3 Stadspolitik.....	20
6 Avslutande reflektioner	22
6.1 Diskussion.....	22
7 Referenser	24
Bilaga	27

1 Inledning

Staden har fått en ny politisk roll och en ökad betydelse i världsekonomin. Detta till följd av ökad globalisering och förändringen från industrisamhälle till dagens teknik- och informationssamhälle. Tidigare utgjorde staden endast en del av den lokalpolitiska sfären där fokus främst låg på välfärd och resursfördelning, medan den nu har en central roll som ekonomisk drivkraft. Stadens nya roll har gjort att fler och fler städer nu tillämpar en tillväxtorienterad politik kallad *stadspolitik*, vilken skiljer sig från den traditionella kommunalpolitiken på flera plan.

Malmö är ett tydligt exempel på hur politiskt fokus har skiftat från välfärd och resursfördelning till ekonomisk utveckling. På grund av kraftiga nedläggningar inom industrin genomgick Malmö under 1980- och 1990-talen en ekonomisk kris och olika stadspolitiska strategier blev ett sätt att få staden på fötter igen. En viktig sådan var att förändra bilden av Malmö från industristad till ”kunskapsstad” och man gjorde stora satsningar på den fysiska miljön. Genom att bygga Malmö Högskola, Turning Torso och den nya stadsdelen Västra Hamnen fick Malmö positiv publicitet och kunde resa sig ur krisen.

Nu håller ett nytt område på att planeras i Malmö – Norra Sorgenfri. Området skall omvandlas från öde industrimark till tät kvartersstad och ambitionerna för den nya stadsdelen är stora. Till exempel vill man öka integrationen och bilda en länk mellan centrum och östra Malmö, där förorten Rosengård ligger. Man hoppas även att området skall utmärkas av mångfald och ha en livlig atmosfär. För att åstadkomma detta planeras en brokig stadsbild där bostäder kan ligga vägg i vägg med exempelvis en halalbutik som i sin tur kan gränsa till en fotbollsplan.

Norra Sorgenfri skiljer sig från andra nybyggda områden i Malmö. Det är därför intressant att studera omvandlingen ur ett politiskt perspektiv för att se vilka idéströmningar som ligger bakom planeringsprocessen.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med denna undersökning är att studera hur politiska idéströmningar kan ta sig uttryck i den fysiska planeringen av staden. Stadsplanering tycks ha fått en större politisk roll och används alltmer som politisk strategi. Ambitionen är att undersöka relationen mellan den urbana politiken och det urbana rummet, vilket kommer att uppfyllas genom en konkret studie av Norra Sorgenfri där jag tillämpar teoretiska begrepp på empiriska observationer. Undersökningen bygger på följande frågeställning:

- *Vilka idéströmningar och politiska tankegångar ligger bakom planeringen av Norra Sorgenfri?*

1.2 Metod

Detta är en beskrivande idéanalys i form av en kvalitativ fallstudie och min ambition har varit att arbeta ingående med ett enskilt fall. I och med att jag gör några mindre jämförelser med stadsdelen Västra Hamnen får undersökningen även komparativa inslag.

Jag har avgränsat min studie genom att endast fokusera på den urbana politiken i Malmö och planeringen av Norra Sorgenfri. Malmö illustrerar det skifte som har ägt rum inom lokalpolitiken på många håll och utgör ett tydligt exempel på hur nya strategier kan användas för att skapa tillväxt i städerna. Att valet föll på just Norra Sorgenfri beror på att omvandlingen där verkar skilja sig från andra byggprojekt i Malmö, både befintliga och planerade. Det är därmed intressant att studera om också den bakomliggande politiken är annorlunda, eller om det är samma politiska tankegångar som råder. En annan anledning är att jag vill undersöka ett område som är under planering. Politiska idéströmningar är ett relativt abstrakt begrepp och bygger till stor del på sådant som kan läsas mellan raderna och för att mina intervjuer skall bli tillförlitliga är det därför viktigt att intervjupersonerna själva befinner sig i den pågående processen.

Genom att göra en beskrivande idéanalys vill jag skildra och tolka de politiska idéströmningar som kan tänkas ligga bakom planeringen av Norra Sorgenfri. Anledningen till att jag har valt att göra en fallstudie är att jag önskar nå en djupare förståelse för de politiska processer som äger rum, något som hade varit svårare med en kvantitativ studie. Vidare anser jag att Norra Sorgenfri är unikt i sitt slag och därför lämpar sig att studera isolerat. Området är mycket stort, cirka 48 hektar, och ligger nära centrum. Det har en rik historia som ett av Malmös äldsta industriområden med delar av den gamla industribbyggelsen bevarad. Också själva omvandlingsarbetet är speciellt – planeringen präglas av personligt engagemang, dialogarbete och visionen om att göra Norra Sorgenfri till en annorlunda stadsdel.

För att en beskrivande analys ska få vetenskapligt värde och inte stanna vid en redogörelse är det viktigt att forskaren tolkar materialet och drar egna slutsatser, vilket kan underlättas av en jämförelse (Beckman 2007: 48, 53). Jag har därför valt att göra en mindre komparation mellan Norra Sorgenfri och Västra Hamnen eftersom planeringen i dessa områden tycks skilja sig åt. Detta ger mig en referenspunkt och det blir därmed lättare att bedöma resultaten och komma fram till en slutsats.

En studie av denna karaktär lämpar sig inte för generaliseringar, men jag hoppas ändå att mina resultat kan öka förståelsen för de politiska processer som äger rum inom stadsplanering. För att åstadkomma detta har jag valt att arbeta utifrån trattmodellen, vilket innebär att jag utgår från en låg abstraktionsnivå med en konkret frågeställning som jag sedan för upp till en bredare nivå i min slutdiskussion.

1.3 Material

Analysen bygger på två intervjuer och två dokument över planeringen i Norra Sorgenfri. Den första intervjun gjordes med Gunilla Kronvall, som arbetar med övergripande planeringsfrågor på Stadsbyggnadskontoret i Malmö. Hennes roll i omvandlingen av Norra Sorgenfri är att vara projektledare, vilket i mångt och mycket handlar om att omsätta politik till verklighet. Intervjun med Gunilla Kronvall gav sålunda en bild av hur omvandlingsarbetet går till i praktiken. Intervju nummer två var med den socialdemokratiska politikern Anders Rubin. Han är kommunalråd och ordförande i stadsbyggnadsnämnden i Malmö med ansvar för den fysiska planeringen. I sin roll som politiker kunde Anders Rubin sätta ord på de politiska idéer som styr samhällsplaneringen och ge en ideologisk bild över omvandlingen av Norra Sorgenfri.

Intervjuerna var i form av halvstrukturerade samtalsintervjuer av respondentkaraktär, vilket innebär att jag försökte hålla ett interaktivt samtal med intervjupersonerna så att bakomliggande idéer och tankar skulle nå fram. Vid tolkningen av dessa intervjuer har därmed min uppfattning av budskapets innebörd spelat lika stor roll som avsändarens avsedda budskap (Esaiasson et al. 2007: 258-259; Teorell, Svensson 2004: 103). Eftersom en kandidatuppsats innebär begränsningar i både tid och utrymme valde jag intervjupersoner i form av strategiskt urval. Detta betyder att jag utsåg två personer som har en betydande funktion i omvandlingsarbetet av Norra Sorgenfri och som därmed kan antas vara väl insatta i ämnet. Vidare valde jag intervjupersoner med olika kön och arbetsroller för att eventuella skillnader och likheter skulle framträda tydligare (Esaiasson et al. 2007: 292-293).

Jag är medveten om att det kan anses svårt att dra slutsatser ur endast två intervjuer, men eftersom jag vill undersöka idéströmningar som rör sig på ett högre politiskt plan än det individuella torde detta inte utgöra något problem. Vid respondentintervjuer vill man synliggöra en viss kategori av tankegångar och intervjupersonernas egna åsikter är därmed inte det väsentliga (Esaiasson et al. 2007: 295).

Mitt skriftliga material består av översiktsplanen *Vision Norra Sorgenfri*, planprogrammet *Norra Sorgenfri Planprogram* samt broschyren *Planer & Strategier för Norra Sorgenfri*. Det förstnämnda presenterar de visioner och idéer som ligger till grund för övriga planer och beslut i Norra Sorgenfri. Planprogrammet ger en mer detaljerad beskrivning av planeringen och är vägledande för framtida detaljplaner över området. Broschyren består av en kort sammanfattning med faktarutor och bilder. Dessa dokument ger användbar information och visar den bild av Norra Sorgenfri som Malmö stad vill förmedla utåt. För att fördjupa min kunskap i ämnet har jag dessutom läst tidningsartiklar, böcker och tidigare forskning. I övrigt har Malmö stads hemsida varit informativ vad gäller historik och fakta om Malmö och Norra Sorgenfri.

2 Teori

Teoriavsnittet behandlar ett antal begrepp som är användbara för att förstå de processer som sker inom den urbana politiken och stadsplaneringen i dag. Delar av teorin är hämtad från samhällsgeografien och genom att förena dessa discipliner hoppas jag kunna bidra till en ökad förståelse för mitt forskningsfall och ge studien en bredare vinkling.

2.1 Stadspolitik

I och med ekonomisk omstrukturering och urban konkurrens på den globala arenan har allt fler städer börjat bedriva något som kallas *stadspolitik*. Detta innebär att kommunen för en ekonomiskt orienterad politik med fokus på tillväxt och ekonomisk utveckling i staden, till skillnad från traditionell lokalpolitik vars fokus framförallt har legat på välfärd och resursfördelning inom kommunen (Dannestam 2009: 23). Dessa förändringar innebär en reviderad syn på stadens roll, vilket ger avtryck i såväl samhällets struktur som den byggda stadsmiljön.

Begreppet stadspolitik anklagas ibland för att vara ett nytt begrepp för ett gammalt fenomen eftersom det lokala alltid, i olika utsträckning, har samarbetat med privata aktörer i strävan efter att öka den ekonomiska utvecklingen i städerna. Samtidigt är de flesta eniga om att en förändring har skett. Gränsen mellan offentligt och privat har till viss del suddats ut och politiken har blivit mer tillväxtorienterad. Det råder även en större medvetenhet kring stadens roll i den globala ekonomin och många städer tillämpar nu stadspolitiska strategier för att skapa ekonomisk utveckling (Hall, Hubbard 1996: 155).

En av de förändringar som har ökat stadens betydelse som politisk enhet är globaliseringen. Med allt fler företag, unioner och nätverk som sträcker sig över de traditionella nationsgränserna fungerar staden både som en knutpunkt och som drivande kraft i den globala utvecklingen (Clarke: s 34-35, 56). Staden har i och med detta fått rollen som tillväxtmotor och på många håll satsar nationer därför på att skapa tillväxt i städerna för att uppnå tillväxt nationellt (Dannestam 2009: 25). Den stadspolitiska idén bygger därmed på en så kallad nedsippringslogik. Detta betyder att ökad tillväxt på en plats, exempelvis en stad eller en stadsdel, antas ge fördelar även för omkringliggande områden och eventuellt för hela nationen (Basset 1996: 542).

I och med förändringen mot en mer tillväxtorienterad lokalpolitik har nya styrelseformer utvecklats i den politiska organisationen. Dessa brukar benämnas *governance* (Hall, Hubbard 1996: 155). Begreppet beskriver hur den lokala politiken alltmer bedrivs i horisontella och informella nätverk mellan privat och

offentlig sektor, till skillnad från tidigare då kommunen präglades av en mer hierarkisk struktur (Dannestam 2009: 6). Den offentliga organisationen har även tagit efter företagslika egenskaper som risktagande, uppfinningsförmåga och vinstmaximering (Hall, Hubbard 1996: 153). Governance handlar således om ett slags marknadsanpassning av den offentliga sektorn (Andrew, Goldsmith 1998: 104).

Förutom ett mer governance-baserat lokalstyre innebär stadspolitik även att nya strategier tillämpas som ett led i den tillväxtorienterade stadsutvecklingen. Exempel på sådana strategier är imageskapande och ”place marketing”, vilket innebär en ökad satsning på marknadsföring av en viss stadsdel eller av staden som helhet. Förhoppningen är att detta skall öka stadens attraktivitet och på så sätt locka utländska företag och andra privata aktörer att investera (Broms Wessel et al. 2005: 34; Hale, Hubbard 1996: 161). Ett sätt att marknadsföra staden och skapa publicitet är genom så kallade flaggskepp, det vill säga storskaliga satsningar på den fysiska miljön i form av moderna och iögonenfallande projekt. Exempel på flaggskepp är marinparker, attraktiva boendemiljöer, exklusiva köpcentra och uppseendeväckande byggnader (Dannestam 2009: 110). Dessa strategier fyller även en social funktion genom att skapa en positiv bild av stadspolitiken hos medborgarna och fostra dem in i ett mer tillväxtorienterat tänkande (Hall, Hubbard 1996:162).

Dock stöter de stadspolitiska strategierna ibland på svårigheter när de skall omsättas från idé till verklighet. Förutom eventuell skepsis hos medborgarna kan det även råda motstånd inom den politiska organisationen mot att ändra politisk inriktning från välfärd till ekonomisk tillväxt (Dannestam 2009: 262). Den stadspolitiska idén grundar sig på nedsippringslogiken och en syn på tillväxt som ett plussummespel där alla är vinnare, men detta är svårt att bevisa – att en uppseendeväckande byggnad eller ett nytt köpcentrum i en del av staden ger fördelar även för omkringliggande områden är inte mätbart i siffror (Dannestam 2009: 226-227). Somliga menar även att fokus på tillväxt i stället för resursfördelning leder till en nettotransferering av tillgångar från de resurssvaga i samhället till dem som redan har stora tillgångar, det vill säga att den ekonomiska utvecklingen sker på bekostnad av välfärden. Samtidigt tyder mycket på att det sker en viss nedsippringseffekt vid olika satsningar och att dessa ofta för med sig arbetstillfällen för resurssvaga grupper (Hall, Hubbard 1996: 167).

Stadspolitiken förklarar många av de förändringar som har skett i Malmö – såväl sociala som materiella. Den fysiska miljön har fått en ökad politisk roll där byggandet är en i raden av olika strategier för att uppnå tillväxt och ekonomisk utveckling.

2.2 Nyurbanism

New urbanism, eller nyurbanism på svenska, är en rörelse som har kommit att prägla den urbana planeringen alltmer världen över. Idén grundar sig i den klassiska stadens struktur med tät och blandad bebyggelse, integrerat gatunät och

rikt folkliv (Talen 1999: 1361; Grant 2006: 9). De nyurbana tankegångarna har nått stort genomslag i och med stadspolitikens tillväxtorienterade planering av staden – nyurbana områden sägs gynna det lokala näringslivet, främja integrationen och locka unga medelklassinvånare som vill bo i stadsmiljö. Många områden byggs nu i nyurban anda (Klingberg 2006: 21).

Nyurbanismen föddes i USA som en reaktion mot modernismens storskaliga byggnadssätt där städerna, i stället för att vara centrerade kring en stadskärna, byggdes glest och utspritt i enorma förorter. Redan 1961 skrev den nu välkända Jane Jacobs boken *The Death and Life of Great American Cities*, i vilken hon kritiserar den modernistiska stadsplaneringen. Denna bok stred dock mot den rådande uppfattningen och nådde inte något större genomslag förrän senare. Det var på 1990-talet som reaktionerna mot modernismen började växa på allvar i USA och 1993 bildades organisationen Congress of the New Urbanism, CNU. I och med detta fick nyurbanismen fäste och spreds även utanför USA:s gränser (Klingberg 2006: 23).

I den europeiska och svenska kontexten har kritiken mot modernismen framförallt handlat om miljonprogrammen och det funktionalistiska byggnadssättet. Många förorter i Sverige byggdes snabbt för att minska bostadsbristen och precis som i USA är de planerade enligt principen om funktionsseparering där bebyggelsen är indelad i zoner – det vill säga bostäder, kontor och affärer på var sitt håll. Men det som var tänkt som ett byggnadsprojekt för att öka funktionaliteten i staden och ge alla, oavsett samhällsklass, rätt till en bra bostad resulterade i ökad segregation där resurssvaga invånare koncentrerades till de nya förorterna (Broms Wessel et al. 2005: 30). Nyurbanismen kritiserade dessa förorter och hänvisade till att de skapade boendesegregering, utslagning av småföretag, social isolering, ökade avstånd och förtvinade småstäder. I stället ville man tillbaka till den traditionella stadsstrukturen för att ge staden en småskalig och blandad karaktär med en känsla av liv och aktivitet (Grant 2006: 50; Klingberg 2006: 37, 53).

Nyurbanismen är en mycket spretig rörelse och det finns flera olika grenar, men några principer är gemensamma. Ett uttryck som ofta förekommer är att staden skall byggas i mänsklig skala (Klingberg 2006: 21). En typisk nyurban stad eller stadsdel är uppbyggd enligt traditionell struktur med ett sammanhängande nätverk av bebyggelse och öppna ytor. Den är kompakt och småskalig med olika hustyper, gåvänliga gator, offentliga platser samt ett definierat centrum och periferi (Klingberg 2006:29). Tanken är också att den nyurbana staden skall blanda många olika funktioner och erbjuda allt från bostäder och kontor till butiker, tjänster, parker och mötesplatser. Om modernismen stod för funktionsseparering står nyurbanismen i stället för funktionsintegrering. I praktiken innebär detta exempelvis att man bygger hus med offentliga lokaler på bottenvåningen och bostäder ovanför, precis som i många äldre städer (Grant 2006:3). Somliga menar att småföretagande främjas av denna struktur, vilket i sin tur gynnar många invandrarverksamheter.

Stilmässigt har nyurbanismen inte några krav på att arkitekturen måste följa traditionella mönster, även om detta är vanligt. Fokus ligger snarare på att följa strukturen och formen i den traditionella staden. Det finns flera exempel på

nyurbana områden som har mycket modern arkitektur eller blandar en gammal och ny stil. Det är till och med fullt möjligt att bygga ett nyurbant område i modernistisk utformning. Man är dock noga med att uttrycka platsens förutsättningar och historia genom att bevara och integrera gamla hus i området (Broms Wessel et al. 2005: 35; Klingberg 2006: 28).

Genom att bygga enligt de nyurbanistiska principerna hoppas man, förutom en visuellt tilltalande och trivsam stad, även uppnå vad som på engelska brukar kallas för *the good community*. I en alltmer globaliserad värld där städer växer i både betydelse och storlek vill man skapa en känsla av gemenskap och urban identitet (Talen 1999: 1361). Detta antas i sin tur leda till ett tryggare samhälle och öka det civila ansvaret. I en funktionsintegrerad stad är det dessutom alltid liv och rörelse på gatorna, vilket gör det svårare att begå brott utan att bli sedd (Klingberg 2006: 68; Grant 2006: 22). Ett annat mål som ofta förknippas med nyurbanism är en ekologiskt hållbar stad. Genom funktionsintegrering, gåvänliga gator och kollektivtrafik undviker man i stor utsträckning bilberoendet och modern teknologi möjliggör ett miljövänligare boende (Grant 2006: 50).

Nyurbanismen har dock kritiserats för att inte tillräckligt problematisera vad begreppet *the good community* innebär. Är en särskild stadsmodell tillräckligt för att skapa ett välmående samhälle? Det finns studier som visar att känslan av gemenskap och samhörighet snarare har att göra med om ett område är homogent, med avseende på invånarna, än att det är byggt på ett visst sätt (Talen 1999: 1367, 1369). Många hävdar att nyurbanismen riktar sig till en begränsad samhällsgrupp som passar i stadspolitikens vision om den moderna och ekonomiskt drivna staden, men exkluderar dem som inte gör det (Grant 2006: 11).

New urbanist principles not only generate attractive homes for affluent consumers, they increasingly mark landscapes of inclusion and exclusion (Grant 2006: 11).

Andra försvarar nyurbanismen och menar att rörelsen i grunden har som mål att vara så inkluderande som möjligt. Huruvida den nyurbana staden blir en enklav för de resursstarka i samhället har enligt dem inte att göra med nyurbanismen som ideologi utan med de aktörer som tar sig an de nyurbana idéerna (Klingberg 2006: 31).

Många anser att modernismen och nyurbanismen liknar varandra i upplägg. Båda rörelserna har uppstått som reaktioner mot sin samtid och har ideologiska visioner om hur den goda staden bör konstrueras. De är även båda deterministiska i sin tilltro till stadsplaneringens förmåga att skapa ett visst samhälle (Klingberg 2006: 25; Grant 2006: 6). Det som skiljer rörelserna åt är synen på vad som utgör den goda staden och hur denna bör planeras. Medan modernismen eftersträvade *välfärd* i form av resurssparande, rationalitet och jämlikhet, premierar nyurbanismen snarare *tillväxt* och *ekonomisk utveckling* genom att skapa en tät och småskalig stadsmiljö med ett levande lokalt näringsliv (Grant 2006: 11).

2.3 Gentrifiering och den kreativa klassen

Gentrifiering är när ett område genomgår en statushöjning så att de boende i området byts ut mot mer välbärgade invånare. Tidiga definitioner fokuserar framförallt på upprustningen av befintlig bebyggelse, men på senare tid har begreppet breddats så att det även kan innefatta nybyggda områden och obebyggd mark, framförallt forna industriområden (Atkinson, Bridge 2005: 4).

Oftast sker gentrifiering i områden eller städer som har genomgått en avindustrialisering och där ekonomin har skiftat från produktion till service. Det finns olika åsikter om hur gentrifiering uppstår, men de mest underbyggda teorierna hänvisar till ekonomiska krafter och skiften i bostadsmarknaden (Smith 1979: 539, 546). När ett område rustas upp höjs attraktiviteten och markvärdet, vilket ökar graden av inkommande kapital, konsumtion och ekonomisk aktivitet. Detta skapar en uppåtgående spiral som möjliggör fortsatta satsningar på området (Ley 1996: 37; Franzén 2005: 54). Gentrifieringsprocessen kan även sättas igång av att ett område plötsligt ökar i popularitet och därefter rustas upp, som exempelvis Södermalm i Stockholm och Möllevången i Malmö. Följden i båda fallen är att boendekostnader och priser höjs så att de som ursprungligen bodde i området inte har råd att bo kvar (Smith, Williams 2007: 1).

Somliga hävdar att gentrifiering har blivit en del av den nya stadspolitiken och att det används som en strategi för att främja ekonomisk tillväxt och locka resursstarka aktörer till staden (Atkinson, Bridge 2005: 4; Loïc Wacquant 2008: 198). Denna process kan sålunda utgöra ett politiskt tillvägagångssätt för att förnya stadsbilden och öka antalet resursstarka invånare i staden (Smith 2002: 439).

När man talar om gentrifiering, framförallt med avseende på områden som Norra Sorgenfri i Malmö, är det även på sin plats att nämna begreppet *den kreativa klassen*. Detta begrepp beskriver en ökande grupp människor med kreativa yrken som exempelvis ingenjörer, konstnärer, vetenskapsmän, musiker och designers. Dessa människor vill ofta leva i staden eftersom det är en stimulerande miljö där det finns arbete, vilket städer ofta välkomnar då de tillför både ekonomiskt och kreativt värde (Florida 2006: 9, 11).

I och med den kreativa klassens framväxt skapas även kreativa platser. Richard Florida menar att de mest framgångsrika städerna och stadsdelarna är de som kan erbjuda något för alla – det vill säga sådant som mångfald, upplevelser och öppenhet – så att den kreativa klassen kan leva och få utlopp för sin skaparkraft, om det så är gatukonst eller ingenjörskonst (2006: 38, 41). Mångfald är särskilt viktigt eftersom det attraherar olika sorters människor med olika sorters kunskap, vilket i sin tur ger ett rikt flöde av innovationer och nya idéer. Ekonomisk tillväxt styrs av människor, hävdar Florida. Den plats som lyckas erbjuda en tilltalande livsstil och attrahera välutbildade och kreativa människor är den som utvecklas mest (2006: 296).

3 Malmö – en stad i förändring

I Malmö, liksom i många andra forna industristäder, föregicks den stadspolitiska omstruktureringen av en ekonomisk kris. Från att ha varit Sveriges ledande tillväxtcentrum under 1960-talet upplevde staden under 1980- och 1990-talen en avindustrialisering, vilket i sin tur ledde till företagsnedläggningar. Detta startade en negativ spiral av minskad tillväxt, utflyttning av resursstarka invånare och kraftigt minskade skatteintäkter. Mot bakgrund av denna kris uppkom ett ökat utrymme för förändring och möjligheten att skapa en ny bild av Malmö som något annat än industristad. Förutom detta så kallade *window of opportunity* fick krisen även ett diskursivt värde som fortfarande används för att ge legitimitet åt nya satsningar (Dannestam 2009: 115). Epitet som ”kunskapsstaden” och ”den kreativa staden” lyftes fram och kommunen tilldelades en ny roll som välfärds- och tillväxtfrämjare. Det var i och med detta som de stadspolitiska idéerna började få fäste inom den politiska organisationen i Malmö (Dannestam 2009: 112-121).

”Kunskapsstaden” har under de senaste åren varit ett ofta förekommande begrepp i samhällsplaneringen. Termen är ett samlingsnamn för det fokusskifte som skett inom näringslivet – och i förlängning staden – under de senaste 15-20 åren. Där ekonomin tidigare var råvarubaserad har det nu skett ett skifte till en kunskapsbaserad ekonomi. /.../ En följd av detta har blivit att städerna strävar efter och konkurrerar om att bli kunskapsstäder – platser som uppmuntrar innovation och lockar till sig kreativa människor och företag (Kunskapsstaden Malmö 2008).

3.1 Västra Hamnen

År 1995, i efterdyningarna av krisen, genomförde Malmö Stad ett omfattande visionsarbete om hur stadens framtid skulle planeras. Ur visionsarbetet växte två strategiska projekt fram där det ena var att etablera en självständig högskola i Malmö och det andra att kandidera till bomässan Bo01 (Bo01 2005:7). Bomässan drevs av både privata och offentliga aktörer och målet var att samla de mest framåtsyftande lösningarna för ekologiskt byggande och en hållbar stad (Dannestam 2009: 122). Malmö var en av flera kommuner som konkurrerade om att få värdskapet för mässan och att just Malmö vann kampen har varit av grundläggande betydelse för stadens fortsatta utveckling, särskilt då det innebar ett stort ekonomiskt stöd från staten (Bo01 2005: 9; Dannestam 2009: 122).

Den plats som valdes för uppbyggnad av Bo01 var Västra Hamnen, ett industriområde som genom sin närhet till både havet och innerstaden ansågs ha potential att bli en attraktiv stadsdel. Bomässan var det första steget till vad som planerades att bli en symbol för framtidens Malmö (Malmö Stad 1; Bo01 2005: 7-

9). Det symboliska har på många sätt lyckats och Västra Hamnen – som i dag består av bostäder i varierande arkitektur, butiker, kontor, caféer och Turning Torso – är nu en välkänd del av Malmö. Området har även blivit en populär utflyktsort för invånare från stadens alla hörn.

Visionen om ekologiskt byggande och ”den hållbara staden” tycks dock ha byggts på ekonomiskt tänkande snarare än miljömässigt engagemang, särskilt i början. Visionsarbetet från 1995 var helt enkelt en strategi för att erhålla statligt stöd och skapa en ny profil av Malmö för att på så vis öka den ekonomiska tillväxten. Det är först på senare år som hållbarhetstanken har fått verklig förankring i översiktsplaner och plandokument (Dannestam 2009: 123).

3.2 Norra Sorgenfri

Norra Sorgenfri är Malmös äldsta industriområde och ligger centralt, strax öster om stadskärnan. Under 1800-talet tillhörde området stadens utkant och bestod av betesmarker men i slutet av seklet började industriverksamhet byggas upp. Under mitten av 1900-talet blomstrade industriverksamheten i Norra Sorgenfri men detta fick ett abrupt slut i och med krisen och den avindustrialisering som ägde rum på 1980- och 1990-talen (Dannestam 2009: 112). Samtidigt gjordes omfattande rivningar i området. En del av de äldre industribyggnaderna, de flesta välkonstruerade i rött tegel, finns dock kvar och dessa vill man bevara eftersom de har ett kulturhistoriskt och arkitektoniskt värde (Malmö Stad 2).

Norra Sorgenfri består av sju stora kvarter fördelade över 48 hektar och är därmed ett mycket stort område, ungefär lika stort som Malmös gamla stad innanför kanalen (PS 2008: 11). Storleken i kombination med det centrala läget gör området unikt ur planeringssynpunkt och Malmö Stad har nu för avsikt att bygga upp en helt ny innerstadsmiljö. Förutom att det är kostsamt att ett så vidsträckt och centralt område är obebyggt utgör Norra Sorgenfri med sin ensidiga industrimiljö dessutom en barriär mellan centrala och Östra Malmö. Det finns därmed förhoppningar om att Norra Sorgenfri i och med den nya bebyggelsen skall bli en naturlig länk mellan öst och väst (PS 2008: 13).

I augusti 2004 fick stadsbyggnadskontoret i uppgift att göra en översyn av industriområdet Norra Sorgenfri och utreda huruvida det var möjligt att planera för blandad bebyggelse och verksamhet. Detta resulterade i att man 2006 skrev en översiktsplan (ÖP 2006) för området – Vision Norra Sorgenfri (ÖP 2006: 4). Enligt Plan- och bygglagen är alla kommuner skyldiga att ha en översiktsplan som redovisar hur man har tänkt använda mark- och vattenområden inom kommunen. En sådan är inte rättsligt bindande men den är vägledande för andra planer och beslut. Visionsprogrammet följdes 2008 upp av ett planprogram (PP 2008) som skall ligga till grund för etappvis detaljplaneläggning av området (PP 2008: 4). Detaljplanen används sedan när kommunen rättsligt vill slå fast hur bebyggelsen skall utformas (regeringskansliet PBL).

4 Norra Sorgenfri – framtidens stadsdel?

Jag kommer här att analysera planeringsprocessen av Norra Sorgenfri, från vision och planering till verklighet. Genom att jämföra de idéer som uttrycks i översiktsplanen och planprogrammet med mina två intervjuer vill jag synliggöra den politiska kontrasten mellan vision och verklighet. Materialet visar att Norra Sorgenfri planeras utifrån ett mer ekonomiskt perspektiv än jag först trodde och de stadspolitiska influenserna är därmed tydliga.

4.1 Politiken som vision – Översiktsplanen

Översiktsplanen *Vision Norra Sorgenfri* utvecklades 2006 som ett underlag för diskussion och planer för Norra Sorgenfri (PS 2008: 7). Där dras huvudlinjerna upp för förändringen av industriområdet och precis som titeln anger presenteras visionära idéer och förslag.

Dokumentet inleds med en summering av tre föreläsningar som hölls hösten 2005, då arbetet med Norra Sorgenfri tog sin början. Föreläsningarna var avsedda att informera om stadsplanering i allmänhet och hur utformningen av staden kan påverka sociala och ekonomiska förhållanden. Två av föreläsarna var Peter Elmlund, som är en känd förespråkare för nyurbanismen, och Björn Asheim, som studerar Richard Floridas forskning om den kreativa klassen, vilket tyder på att planeringen har inspirerats av dessa tankegångar. Sammanfattningsvis handlade föreläsningarna om stadsplaneringens roll för samhällets struktur och man pekade på vikten av mångfald, funktionsintegrering och en öppen atmosfär som lockar många sorters människor.

Visionsprogrammet bygger till stor del vidare på ovanstående resonemang. Förutom att bilda en ny och integrerad stadsdel är de viktigaste målen för Norra Sorgenfri att skapa *funktionsintegrering*, *småskalig bebyggelse*, *mötesplatser* och sist men inte minst en *länk* mellan Malmös östra och västra delar. Framförallt områdets integrerande potential i form av länk och mötesplats är teman som återkommer på så gott som varje sida i dokumentet.

Industrigatan utvecklas till att bli ett av de huvudstråk som blir en koppling till centrum samt mellan Malmös östra och västra delar (ÖP 2006: 12).

En av de viktigaste komponenterna för att uppfylla de olika målen tycks vara att skapa en urban och myllrande atmosfär. Visionsprogrammet lägger stor betoning på mänsklig skala, öppenhet och tolerans och man drar paralleller till London där en fotbollsplan kan ligga bredvid marknadsstånd och trendiga kaféer (ÖP 2006: 10). Man vill undvika att området blir för spektakulärt och endast vänder sig till

en liten skara människor – exempelvis uppmuntras turkiskt badhus och skateboardramp framför ett operahus. Det verkar som om man vill skapa en kreativ plats enligt Richard Floridas definition för att attrahera en viss typ av människor till den nya stadsdelen (se avsnitt 2.3).

Malmö Stad räknar med att planeringen av Norra Sorgenfri kommer att ta tid och för att sätta området på kartan hos malmöborna skall det göras en särskild detaljplan för Industrigatan så att den kan omvandlas tidigt och bilda ett stråk från öst till väst. Man vill även marknadsföra området innan själva byggandet påbörjas för att ”visa malmöbor och exploatörer stark uppslutning och vilja” (ÖP 2006: 18). Platsmarknadsföring är en typisk stadspolitisk strategi som har tillämpades tidigare i Malmö, exempelvis under uppbyggnaden av Västra Hamnen och Turning Torso, och även om Norra Sorgenfri inte är tänkt som ett flaggskepp i samma mening är det tydligt att man försöker sprida kunskap om området.

Visionerna i dokumentet är relativt vidsträckta och det tycks råda stor tilltro till stadsplaneringens förmåga att påverka samhälliga strukturer. Det budskap som förmedlas är att de som planerar området vill skapa något helt annat än Västra Hamnen och Bo01 – Norra Sorgenfri skall inte bli pråligt eller vräkigt, utan unikt med ett vibrerande stadsliv och stark urban prägel. Området, som länge har utgjort en barriär mellan östra och västra Malmö, skall nu öppnas upp och skapa en länk och mötesplats för Malmös invånare.

4.2 Politiken som vision – planprogrammet

Med översiktsplanen som underlag utvecklades år 2008 ett planprogram som är tänkt att ligga till grund för en etappvis detaljplanering av Norra Sorgenfri (PP 2008: 4). I det cirka hundra sidor långa dokumentet beskrivs området i detalj och man ger även förslag på hur visionerna kan omsättas i praktiken. Här utvecklas de idéer som beskrivs i visionsprogrammet och förklaras i mer fysiska termer – såsom material och storlek på husen, planering av gator, exploateringsgrad etcetera. Samtidigt har planprogrammet fortfarande en visionär karaktär och uttrycker stark optimism för områdets möjligheter.

Norra Sorgenfri har så många som ett 30-tal olika fastighetsägare, ett stort antal verksamheter och företag samt ett rikt föreningsliv. Detta gör att planeringen går i relativt långsam takt och sker i ständig dialog mellan kommun, fastighetsägare, byggherrar och andra inblandade aktörer. Detta tycks dock inte uppfattas som något negativt eftersom man vill att området skall växa fram till ett genomtänkt och sammanhängande område (PP 2008: 6). I och med att Malmö Stad endast äger en liten del av marken har kommunen inte heller möjlighet att bestämma helt hur bebyggelsen skall se ut. I stället försöker man komma överens med inblandade aktörer så att alla arbetar gemensamt mot samma mål (PP 2008: 4). Denna typ av dialogarbete där politiker och tjänstemän arbetar sektorsövergripande är ett exempel på governance, som är karakteristiskt för stadspolitik (se avsnitt 2.1).

För att säkerställa att Norra Sorgenfri utvecklas på ett sammanhållet sätt har Malmö stad enats om ett antal ”nycklar” som byggherrar och fastighetsägare skall ta hänsyn till. Exempelvis skall bebyggelsen vara blandad och småskalig samt integrera befintliga hus och verksamheter. Material och utformning skall passa in och lyfta fram områdets historia och karaktär och man vill helst undvika putsade fasader, som annars är vanligt i ny stadsbebyggelse. För att åstadkomma funktionsintegrering skall bostäderna vara en blandning av hyres-, bostads- och äganderätter där bottenvåningen i de flesta byggnader fungerar som lokaler för olika verksamheter. Gatorna bör vara gå- och cykelvänliga för att minska avgasutsläppen, skapa småstadskänsla och uppmuntra till mänskliga möten (PP 2008: 5-6, 17). Hållbarhet med avseende på miljö, ekonomi och samhälle står som ledord i all planering. Alla dessa detaljer är i enlighet med nyurbanismen och Norra Sorgenfri planeras därmed som ett typiskt nyurbant område, om än i modern tappning.

Det läggs stor kraft på att beskriva den tilltänkta karaktären och atmosfären i Norra Sorgenfri. För att skapa efterfrågan på bostäder och höja betalningsviljan skall området marknadsföras och det finns planer på att fördjupa kunskapen om vilka kvaliteter som är eftertraktade i denna typ av urbana områden (PP 2008: 66). Här utvecklas resonemanget från översiktsplanen och exempelvis förklaras att området skall locka människor med olika livsstil – ”[att bo här] skall vara attraktivt för både unga och gamla, ensamhushåll och barnfamiljer”. Vidare uttrycks att områdets historia som industriområde är identitetsskapande och bör lyftas fram. Flera av de gamla industrilokalerna används i dag till kreativ verksamhet, exempelvis är ett 100-tal konstnärer verksamma i området, och detta är något man vill bevara (PP 2008: 13).

Kreativa verksamheter i området skapar attraktionspunkter samt påverkar områdets image och attraktivitet som framtida verksamhets- och boendemiljö (PP 2008: 13).

Många internationella exempel visar på ett områdes tilltagande attraktivitet när det tas i anspråk av konstnärer och ungdomar (ibid.).

Här blir det återigen tydligt att det finns en uppenbar medvetenhet kring betydelsen av en plats identitet och man vill använda denna strategi för att attrahera invånare till området.

Planprogrammet är tänkt att bygga vidare på visionsprogrammets idéer för Norra Sorgenfri. Det mesta stämmer väl överens, men jag tycker mig ändå ana en viss fokusflyttning. Begrepp som *länk* och *integration* nämns inte i samma utsträckning och i stället ligger större betoning på *attraktionskraft*, *image* och *identitet*. Detta tyder på att somliga värden får träda tillbaka när vision skall omsättas till verkliga beslut. Att de ekonomiska värdena tar över i planprogrammet kan bero på att omvandlingen här blir mer konkret, vilket gör att de stadspolitiska tankegångarna framträder tydligare.

4.3 Politiken i praktiken – stadsplaneraren

Översiktsplanen och planprogrammet är avsedda som grund för kommande detaljplan över Norra Sorgenfri, som är nästa steg i omvandlingen. I och med områdets komplexitet – ett stort antal fastighetsägare på en stor yta, centralt läge och pågående verksamheter – har omvandlingen inneburit en långvarig process av intensivt dialogarbete och informella möten mellan politiker och övriga aktörer, vilket har byggt upp ett starkt engagemang hos de inblandade i omvandlingsarbetet. Men dialogarbetet är inte bara ett resultat av praktiska omständigheter utan belyser även det governance-orienterade styrelsesättet.

Gunilla Kronvall är arkitekt i grunden och arbetar nu med övergripande planeringsfrågor på Stadsbyggnadskontoret i Malmö. Hennes främsta ansvarsområde är de sociala aspekterna av stadsplaneringen – som exempelvis rörelsemönster i staden, möten mellan människor och social hållbarhet. Hennes arbete med Norra Sorgenfri började för några år sedan i anslutning till att Malmö stad skulle ta fram en ny översiktsplan över staden. I och med att det har varit stort fokus på västra Malmö, med projekteringen av bland annat Västra Hamnen och Hyllie, ansåg man att det nu var dags att ta sig an stadens östra delar. Gunilla Kronvalls nuvarande roll är som projektledare för omvandlingen av Norra Sorgenfri.

När jag frågar Gunilla Kronvall vilka idéer som har styrt utvecklingen av Norra Sorgenfri bekräftar hon mycket av det som står i de olika dokumenten, exempelvis att området skall byggas småskaligt och blandat med integrerade verksamheter. Hon förklarar även att folklivet i området är väldigt viktigt – det skall finnas målpunkter även om man inte bor i Norra Sorgenfri och olika sorters människor skall lockas att besöka området. ”Vi märkte väldigt tidigt när vi arbetade med visionsprogrammet att vi fick oerhört positiv respons. Inte bara från fastighetsägare och andra på området, utan från malmöbor och folk från många olika håll.” Hon förklarar att detta gav styrka att arbeta vidare eftersom Malmö stad då insåg att det finns en marknad för denna typ av stadsmiljö, en stadsmiljö som skiljer sig från mer stereotypa områden som Västra Hamnen och Hyllie. Gunilla Kronvall uttrycker här begreppet marknad i explicita termer. Hon förklarar att för att bygga måste det finnas en efterfrågan, vilket följer stadspolitikens antagande om att utgångspunkten måste ligga i det ekonomiska innan andra värden kan tillgodoses.

En av de saker jag uppmärksammade när jag läste om Norra Sorgenfri var att området planeras som en länk mellan centrum och östra Malmö, där miljonprogramsområdet Rosengård ligger. Enligt översiktsplanen, och till viss del även planprogrammet, är länken ett av de viktigaste målen med omvandlingen. Gunilla Kronvall visar sig dock vara tveksam till att det blir en länk i ordets rätta bemärkelse, i stället handlar omvandlingen om att ”läka staden” och göra den mer hel så att det blir lättare att ta sig igenom från alla möjliga håll. ”I visionsprogrammet blev det en grej att det skulle vara ett stråk mellan Malmös östra och västra delar, men det tonar vi ner ganska mycket nu. Jag tycker inte att det är det viktigaste.” Hon menar att det väsentliga i stället är funktionsintegrering, brokighet och småskalighet så att bebyggelsen uppmuntrar ett rikt stadsliv.

Det kan hända att idén om Norra Sorgenfri som länk är orealistisk. Samtidigt är det förvånande att den har övergivits så lättvindigt – så sent som 2008 i broschyren *Planer och Strategier för Norra Sorgenfri* skriver man att ”Industrigatan binder ihop centrala och östra Malmö och utvecklas som ett viktigt stråk redan innan omkringliggande fastigheter byggs” (PS 2008: 15). Mitt intryck är även att mycket av den positiva respons som har uttryckts för omvandlingen av Norra Sorgenfri har handlat just om områdets potential som länk.

Norra Sorgenfri skall vara ett område där alla samhällsklasser är välkomna, men samtidigt innebär nybyggnation ofta höga boendekostnader och lokalhyror. Då det inte finns några boende i området ännu kan det inte vara fråga om gentrifiering i egentlig mening, anser Gunilla Kronvall, men en förändring kommer att ske eftersom det flyttar in kapital. Detta påverkar bland annat det hundratal konstnärer som är verksamma i området. Gunilla Kronvall förklarar att man arbetar aktivt för att de skall kunna vara kvar i framtiden eftersom de bidrar till kulturlivet i staden och ger området sin unika karaktär. ”I Västra Hamnen var det en sorts aktörer som byggde för en specifik marknad, i Norra Sorgenfri är det helt andra aktörer som bygger för en helt annan marknad.” Exempelvis finns det en drygt 70-årig fastighetsägare i Norra Sorgenfri som aldrig har hållit på med bostadsexploatering tidigare, men som nu vill vara med och bygga bostäder. Han har sagt att han självklart vill gå med vinst, men att det är ett så himla trevligt gäng konstnärer i hans hus som han gärna vill ska vara kvar.

Här ser vi ytterligare ett exempel på identitetsskapande – konstnärer bidrar till att sätta en unik prägel på Norra Sorgenfri, vilket hjälper till att locka människor till området. Givetvis vill man undvika att konstnärer och andra verksamma skall drivas ut på grund av förhöjda lokalhyror, men det som framhålls mest är vikten av att ha dem kvar i identitetsskapande syfte.

Stadsplaneringen i Malmö stad sker utifrån ett enhetligt tänkande – man eftersträvar balans och att hela staden skall lyftas. Man bygger där det finns utrymme, men samtidigt vill man att olika områden att ha olika karaktär. Gunilla Kronvall berättar att det rådde stor politisk uppslutning kring att ändra bilden av Malmö från industristad till kunskapsstad, men att Norra Sorgenfri inte är en del av den strategin. ”Västra Hamnen och Hyllie har planerats uppifrån med regionalt stöd, medan Norra Sorgenfri är drivet underifrån genom personligt engagemang”, upplyser Gunilla Kronvall. Hon menar att den politiska uppmärksamheten har kommit efteråt i och med att folk utifrån har uttryckt ett intresse för området. För Gunilla Kronvall är Norra Sorgenfri inte likt något annat projekt i Malmö, men i mina ögon är omvandlingsarbetet tydligt influerat av stadspolitiska idéer. Det governance-baserade nätverksstyret tycks ha fått särskilt stort utrymme i Norra Sorgenfri, troligen på grund av det stora antalet aktörer som är involverade i omvandlingsarbetet. Dialoger, informella möten och personligt engagemang blir då möjligt, men är också en nödvändighet för att nå samstämmighet.

4.4 Politiken i praktiken – politikern

En annan viktig person i omvandlingsarbetet av Norra Sorgenfri är Anders Rubin. Han är socialdemokratiskt kommunalråd och ordförande i Stadsbyggnadsnämnden i Malmö stad med ansvar för den fysiska planeringen – vilket i huvudsak går ut på att besluta om var, när och hur det skall byggas i staden. Detta innebär ett övergripande ansvar för hela Malmö, men Anders Rubin förklarar att vad gäller Norra Sorgenfri är han mer personligt engagerad än han brukar vara. Längre gjordes bedömningen att Norra Sorgenfri inte skulle bebyggas, men Anders Rubin har hela tiden varit tydlig med att stadsförnyelsen i av området måste komma igång.

Anders Rubin anser att Malmö mångfald är stadens stora styrka. ”Olika områden i Malmö attraherar olika målgrupper, så när vi ska bygga på en plats försöker vi komma på vilken målgrupp som kommer att lockas just dit.” Angående Norra Sorgenfri tror man på den så kallade *urbana familjen* som målgrupp. Anders Rubin beskriver en urban familj som unga vuxna, tidigare bosatta på Möllevången, men som nu har barn och behöver något större. Dessa invånare söker Möllevångens atmosfär och närheten till centrum men behöver något mer barnvänligt. Dock lockas de inte av Västra Hamnen och den mer eleganta stil som råder där. Den urbana familjen stämmer väl överens med Richard Floridas beskrivning av den kreativa klassen och enligt Anders Rubin är detta en mycket viktig målgrupp för Malmö – ”Vi vill ha dem här, de är stadens framtid.”

När jag frågar Anders Rubin vad han tror om Norra Sorgenfri som länk svarar han precis som Gunilla Kronvall att det nog inte är möjligt. Dels är Norra Sorgenfri relativt svårtillgängligt österifrån i och med att järnvägen ligger som en barriär intill området, dels är den angränsande delen av Rosengård den mest välmående delen med bostadsrätter och radhus. Att övriga boende i Rosengård skulle ta sig just den vägen via Norra Sorgenfri och in till centrum är därför föga troligt, menar han. I stället tror Anders Rubin att Norra Sorgenfri blir en expansion från områdena i väst, syd och närliggande öst. Där pågår redan gentrifiering med höjda bostadspriser och inflyttning av resursstarka invånare. Jag frågar varför det här med länken uttrycks så entusiastiskt i texterna om det inte är rimligt i realiteten. ”Malmö stad behövde EU-bidrag och då framhölls integrationsaspekten”, är hans svar. Situationen tycks vara densamma som i Västra Hamnen, med skillnaden att det där var hållbarhetstanken som blev ett sätt att få statligt bidrag.

När Anders Rubin talar om gentrifiering låter det nästan som något positivt och jag ber honom därför att beskriva sin syn på det hela. Han förklarar att i många områden, som exempelvis Möllevången, har gentrifieringsprocessen gått så långt att slaget är förlorat. Möllevången och i framtiden Norra Sorgenfri har då istället potential som tillväxtdrivare och katalysatorer av den ekonomiska utvecklingen i staden. ”Vi är inte positiva till gentrifiering generellt, men i områden som dessa är det något vi främjar.” Han verkar se gentrifieringsprocessen som något oundvikligt och snarare än att motarbeta den

försöker man därför ta tillvara på dess tillväxtfrämjande effekter. Precis som forskaren Neil Smiths skriver tillämpar alltså Malmö stad gentrifiering som en politisk strategi för att öka den ekonomiska tillväxten i staden (se kap. 2.3).

Det finns andra områden för de resurssvaga invånarna, förklarar Anders Rubin, men det går inte att bygga nytt för dem. Dels för att det är för dyrt, dels för att man då går miste om den tillväxtskapande kraften. Han förklarar att Exempelvis Sofielund och vissa delar av Möllevången är till för de som inte har så mycket pengar. Där ska det inte vara så hög standard utan dit skall man komma för att bygga upp någonting och sedan lämna plats åt andra.

I broschyren *Planer och strategier för Norra Sorgenfri* står det att ”ett av de viktigaste målen för Norra Sorgenfri är att området skall bli en mötesplats som stärker integrationen i Malmö” (PS 2008: 21). Jag undrar därför om integration, precis som länken, är ett mål som har försvunnit på vägen. Anders Rubin förklarar att man vill ha en mångfacetterad blandning i Norra Sorgenfri och många så kallade micromötesplatser – det vill säga bänkar, torg och parker – där människor möts på ett naturligt sätt. Han förklarar vidare att den tilltänkta målgruppen ofta har en större tolerans mot det som kan anses avvikande eller annorlunda, vilket skapar en välkomnande miljö. ”Men vi bygger främst för målgruppen, inte för att integrera”, säger Anders Rubin. Detta belyser återigen att man har utgångspunkt i det ekonomiska och integration tycks sålunda vara en positiv effekt av omvandlingen snarare än ett ändamål.

Vad är det då egentligen som skiljer Norra Sorgenfri om man jämför med exempelvis Västra Hamnen, vars utformning åtminstone till utseendet är mer tillväxtorienterad? Anders Rubin förklarar att Västra Hamnen var ett uttryck för byggherrarnas viljor och att man byggde för höginkomsttagare som hade råd att betala över byggkostnaderna. Detta är i enlighet med Malmö stads linje, men det skall inte vara samma stil överallt – man vill bygga varierat och för olika målgrupper. Tillväxttanken är sålunda styrande för all planering i Malmö, så också i Norra Sorgenfri. ”Tidigare var staden en konsekvens, nu är den *the driving force*”, menar Anders Rubin. Han anser att man underskattade stadens och stadsplaneringens roll under krisen. ”Efter krisen var bordet helt tomt. Vi kunde inte vara defensiva i vår politik eftersom det inte fanns något att försvara. Då fanns bara alternativet att ta till offensiva strategier. Vi lyckades vända bilden av Malmö från total hopplöshet till total framtidstro.”

De stadspolitiska tankegångarna framträder tydligare och tydligare allteftersom intervjun fortskrider. Anders Rubin var med under krisen och talar utifrån egen erfarenhet när han beskriver hur den tillväxtorienterade politiken räddade stadens ekonomi. I rollen som politiker och kommunalråd ser han Norra Sorgenfri som en del av den övergripande planeringspolitiken i Malmö och för honom är omvandlingen därför inte ett isolerat projekt på samma sätt som den kanske är för Gunilla Kronvall.

Anders Rubin är medveten om att det finns stora orättvisor i Malmö, men han är övertygad om att för att kunna ta tag i problemen krävs ”trycket”, det vill säga den ekonomiska styrkan. Krisen lärde de styrande i Malmö att tillväxt är en nödvändighet för att skapa handlingskraft och för att komma åt problemen. ”Vi är inte nöjda förrän Malmös expansion har nått till alla stadens områden. Men för det

krävs trycket. Varje spektakulär satsning på olika håll i staden strävar mot detta mål”, avslutar han. Denna kommentar sätter fingret på vad stadspolitik handlar om, nämligen att tillväxt är en förutsättning för välfärd och att nedsippringslogiken verkar för att de ekonomiska satsningarna skall komma alla till gagn.

Hur den nya stadsdelen kommer att se ut hänger på inblandade aktörer och deras beslut. Intervjuerna har visat att det finns en kontrast mellan vision och verklighet där visionsprogrammet och planprogrammet är mer värdebetonade medan politiken i praktiken är mer pragmatisk och tillväxtorienterad. Intervjuerna har även visat att det råder skillnader mellan de verksamma i planeringen av Norra Sorgenfri. Projektledaren Gunilla Kronvall hade en mer visionär syn på omvandlingen än Anders Rubin, som i sin roll som politiker tycks ha en mer resultatbetonad syn på stadsplanering.

5 Ett stadspolitiskt projekt?

I det förra kapitlet ville jag belysa intervjupersonernas olika roller i planeringsprocessen. Jag ville även synliggöra skillnaden mellan de två programmen och intervjuerna, varför det var lämpligt att presentera varje del för sig. I följande avsnitt kommer jag i stället att integrera materialet med de tre begreppen från teoridelen för att förtydliga mina resonemang och belysa ytterligare aspekter.

5.1 Gentrifiering och den kreativa klassen

Som nämndes i avsnitt 2.3 innebär gentrifiering att det sker en statushöjning av ett befintligt område, men i sin vidare mening kan begreppet även innefatta obebyggd mark och upprustning av gamla industriområden. Oavsett hur man ser på begreppet är det intressant att diskutera Norra Sorgenfri i gentrifieringstermer, särskilt då gentrifiering pågår i angränsande stadsdelar. Anders Rubin menar att Norra Sorgenfri kommer att bli en expansion från områdena i väst, syd och närliggande öst där en statushöjning redan har skett, vilket medför att den mer välbärgade innerstaden breder ut sig över en större yta. Han förklarar även att gentrifiering uppmuntras på vissa håll för att öka den ekonomiska tillväxten.

I och med att den ursprungliga tanken om Norra Sorgenfri som länk till viss del har övergivits finns en risk att området fortsätter att vara en barriär mellan centrum och östra Malmö – men till skillnad från tidigare blir det dessutom en utvidgning av gentrifierade områden som kryper allt längre ut från stadskärnan. Kontrasten mellan den välbärgade innerstaden och de mindre välbärgade förorterna kan då bli ännu tydligare. Samtidigt finns en stark vilja att göra Norra Sorgenfri till en plats som präglas av variation och mångfald och mycket kraft läggs på att konstnärer och andra verksamma i området skall ha råd att stanna kvar. Oavsett om anledningen är att skapa en viss image av stadsdelen eller att främja integrationen utgör denna ambition en möjlighet för Malmö stad att kombinera tillväxtmålet med sociala och politiska värden.

Det är tydligt att man vill locka unga och kreativa människor till Norra Sorgenfri och mycket av det som framkommer i materialet är i enlighet med Richard Floridas teori om hur man skapar tillväxt i staden. Västra Hamnen är till för en sorts människor och Norra Sorgenfri för en annan – den kreativa klassen. Att man vill satsa på mångfald, integrering och öppenhet i området beror till stor del på att man vill attrahera dessa människor. Med tanke på all positiv respons som planeringen har fått ligger troligen dessa satsningar helt rätt i tiden.

5.2 Nyurbanism

Gunilla Kronvall menar att Norra Sorgenfri inte kommer att bli nyurbanistiskt eftersom hon anser att området är för modernt och nyskapande. Men begreppet nyurbanism har en vid betydelse och det mesta stämmer överens när man läser i dokumenten över området. Funktionsintegrering, gåvänliga gator, blandad bebyggelse och innerstadsmiljö är alla exempel på nyurbana principer som finns med i planeringen av Norra Sorgenfri. Peter Elmlund som presenterades i visionsprogrammet är dessutom en känd förespråkare för nyurbansimen, vilket tyder på att området har varit inspirerat av denna rörelse ända från början.

I planprogrammet förklaras att man försöker definiera "[d]e kvaliteter som skapar innerstadskaraktär i dess mest positiva bemärkelse" (PP 2008: 10). Vetenskapliga undersökningar visar att nyurbana områden anses mer attraktiva än andra och att människor värderar den småskaliga och traditionella stadsmodellen högre än den modernistiska (Song, Knaap 2003: 235). Givetvis bör samhällsplanerare ta hänsyn till vad som efterfrågas, dock är det viktigt att även andra värden tas i beaktande. Genom att efterlikna strukturen i traditionella städer vill nyurbanismen skapa den perfekta urbana miljön, men den traditionella staden innehöll även buller, trängsel och smuts. En urban miljö är just urban på grund av dessa störande element och frågan är vad effekterna blir om staden destilleras från det som anses opassande.

Nyurbanism kännetecknas av stor tilltro till stadsplaneringens förmåga att skapa en viss typ av samhälle. I de två programmen står mycket skrivet om vilken atmosfär Norra Sorgenfri är tänkt att ha och under intervjun talade Gunilla Kronvall entusiastiskt om områdets välkomnande känsla och brokiga karaktär. Stadens utformning spelar säkerligen roll för samhällslivet, men politiken är troligen mer avgörande. Enligt arkitekten och forskaren Mats Hultman skulle ett nyurbant område kunna vara ett socialistiskt idealsamhälle med kollektivhus lika gärna som en gated community för de rikaste i samhället – utfallet beror på vilka som är drivande (Klingberg 2006: 31). Även om nyurbanismen i Norra Sorgenfri är ett uttryck för stadspolitik skulle samma planeringsform troligen kunna användas i ett helt annat sammanhang.

5.3 Stadspolitik

Både gentrifiering och nyurbanism är fenomen som kan belysas fristående från stadspolitiken, men i fallet Norra Sorgenfri utgör dessa begrepp tecken på att den stadspolitiska idétrenden är dominerande. Samtidigt finns det annat som visar på att stadspolitiken genomsyrar planeringen av Norra Sorgenfri. Det intensiva dialogarbetet mellan Malmö stad och inblandade privata aktörer är ett exempel på governance, som i sin tur är typiskt för stadspolitik. Marknadsföring och identitetsskapande är två andra stadspolitiska strategier som används. Tydligast blir stadspolitiken dock genom det allmänna tillväxtfokus som genomsyrar

planeringsarbetet. Detta illustreras väl av Anders Rubin när han säger att staden inte längre är en konsekvens av samhället utan ”the driving force”, det vill säga motorn som driver samhället framåt.

Stadspolitiken eftersträvar att vara mer pragmatisk och effektiv än den traditionella kommunalpolitiken. Genom att ta efter strategier från den privata sektorn och arbeta i nätverksform kan man öka produktiviteten och tillväxten inom den offentliga sektorn, vilket i sin tur främjar välfärden. Dock tycks den ekonomiska utgångspunkten medföra att andra värden hamnar i bakgrunden. Exempelvis planerades Västra Hamnen som den ekologiskt hållbara staden, men i praktiken fick hållbarhetstanken inte någon direkt verkan utan var främst en strategi för att få ekonomiskt bidrag och skapa en ny bild av Malmö. Samma sak tycks gälla för Norra Sorgenfri – planen på att skapa en länk mellan östra och västra Malmö framstår i visionsprogrammet som ett av de viktigaste målen med omvandlingen, men enligt intervjupersonerna är det osannolikt och svårt att genomföra i praktiken. Precis som hållbarhetstanken i Västra Hamnen menar Anders Rubin dessutom att idén om en länk presenterades i början av planeringsarbetet för att få ekonomiskt bidrag. Dessa två till synes mycket olika projekt framstår i detta avseende som relativt lika.

Att Norra Sorgenfri är styrt av stadspolitiska tankegångar blir tydligt när de teoretiska begreppen analyseras med mitt material

6 Avslutande reflektioner

I följande avsnitt kommer jag att diskutera och sammanfatta resultaten från min undersökning.

6.1 Diskussion

Denna studie visar att de politiska idéströmningar som ligger bakom omvandlingen av Norra Sorgenfri är desamma som i Malmö i övrigt, nämligen stadspolitik. Detta trots att området skiljer sig markant från många andra stadspolitiska projekt. Den nyurbana byggstilen i Norra Sorgenfri och visionerna om mångfald, integration och länk mellan östra och centrala Malmö är till synes oekonomiska värden, men i fallet Norra Sorgenfri är de ett resultat av den tillväxttanke som hör hemma i stadspolitiken. Ekonomisk tillväxt är dock inget självändamål utan ses som en förutsättning för att skapa välfärd i staden.

Den planeringsform som råder i Norra Sorgenfri är nyurbanism. Även om denna term inte används officiellt för området stämmer i stort sett alla aspekter av planeringen in på denna benämning. Att nyurbanismen valdes är troligen ingen slump – rörelsen har fått stort genomslag världen över och nyurbana tankegångar har blivit särskilt vanliga i tillväxtorienterad politik som stadspolitik. En anledning till detta är att fler och fler höginkomsttagare vill leva i staden och att efterfrågan på stadsmiljö därför har ökat, varpå städerna försöker tillgodose invånarnas behov.

De invånare som man vill locka till Norra Sorgenfri är unga, nyskapande och resursstarka människor som kan bidra till stadens utveckling. Dessa hör till den så kallade kreativa klassen – en växande grupp människor med allt större inflytande i världsekonomin. Den kreativa klassen attraheras ofta av alternativa områden i staden som kan erbjuda ett rikt kulturliv, caféer, utbildning, mångfald och arbete. I Sverige brukar Södermalm i Stockholm och delar av Möllevången i Malmö nämnas som exempel på sådana områden. Men den kreativa klassens framväxt medför också gentrifiering av innerstaden där invånare tvingas flytta på grund av höjda boendekostnader. Flera områden runt Norra Sorgenfri har redan gentrifierats och endast framtiden kan utvisa hur omvandlingen av Norra Sorgenfri kommer att påverka denna utveckling.

Undersökning visar att när en idéströmning har fått tillräckligt genomslag i politiken genomsyrar den också stadsplaneringen, även om denna utåt sett kan skilja sig åt från plats till plats. Just nu råder en stadspolitisk trend i Malmö och detta ger avtryck i den fysiska miljön, vilket visar sig i form av storslagna byggnader i Västra Hamnen såväl som småskalig kvartersstad i Norra Sorgenfri.

Staden har som bekant fått en ny politisk roll. Den stadspolitiska idétrenden visar inga tecken på att avta och städer världen över kommer troligen att utveckla nya strategier för tillväxt. Även stadsplaneringen lär fortsätta att utvecklas. Norra Sorgenfri har visat att det finns en efterfrågan på småskalig och brokig stadsmiljö och området kan kanske bli något av en trendskapare. Vad som har framkommit med denna studie är att stadsplanering är en viktig del av politiken, vilket belyser vikten av att sammanföra discipliner som statsvetenskap och samhällsgeografi för att öka förståelsen för de processer som äger rum i gränslandet mellan det politiska och det rumsliga.

7 Referenser

Litteratur:

Atkinson, Rowland – Bridge, Gary, 2005. *Gentrification in a Global Context. The new urban colonialism*. Routledge, New York

Beckman, Ludvig, 2007. *Grundbok i idéanalys. Det kritiska studiet av politiska texter och idéer*. Santérus förlag, Stockholm

Broms Wessel, Ola – Tunström, Moa – Bradley, Karin, 2005. *Bor vi i samma stad?* Pocky, Kristianstad.

Clarke, Susan E och Goldsmith, Michael i Baldersheim, Harald – Wollmann, Hellmut (red.), 2006. *The Comparative Study of Local Government and Politics: Overview and Synthesis*. Leverkusen-Opladen: Barbara Budrich Publishers

Dannestam, Tove, 2009. *Stadspolitik i Malmö. Politikens meningsskapande och materialitet*. Lund Political Studies, Lund

Devas, Nick, 2004. *Urban Governance, Voice and Poverty in the Developing World*. Earthscan Publications Ltd.

Esaiasson, Peter – Gilljam, Mikael – Oscarsson, Henrik – Wängnerud, Lena, 2007. *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Norstedts Juridik, Vällingby

Florida, Richard, 2006. *Den kreativa klassens framväxt*. Daidalos, Udevalla

Grant, Jill, 2006. *Planning the Good Community*. Routledge, New York.

Klingberg, Elisabeth, 2006. *När Nyurbanismen kom till stan*. Pratminus Förlag, Göteborg

Ley, David, 1996. *The New Middle Class and the Remaking of the Central City*. Oxford, New York

Persson, Bengt – Dalman, Eva i Persson, Bengt (red.), 2005. *Bo01 Hållbar Framtidsstad. Lärdomar och erfarenheter*. Formas, Stockholm

Stren, Richard i Imbroscio, David L.– Davies, Jonathan S., 2009. *Theories of Urban Politics*. Sage, Los Angeles

Theorell, Jan – Svensson, Torsten, 2007. *Att fråga och att svara*. Liber, Malmö

Artiklar:

Franzén, Mats, 2005. *New social movements and gentrification in Hamburg and Stockholm: A comparative study*. Journal of Housing and the Built Environment (2005) 20: s 51-77

Hall, Phil – Hubbard, Phil, 1996. *The entrepreneurial city: new urban politics, new urban geographies?* Progress in Human Geography 20,2 (1996) s 153-174

Ramírez de la Cruz, Edgar E., 2009. *Local Political Institutions and Smart Growth. An Empirical Study of the Politics of Compact Development*. Urban Affairs Review, vol. 45, no 2 (2009) s 218-246

Smith, Neil, 2002. *New Globalism, New Urbanism: Gentrification as Global Urban Strategy*. Antipode. A Radical Journal of Geography. Volume 34, Issue 3, January (2002) s 427-450

Smith, Neil, 1979. *Toward a Theory of Gentrification. A Back to the City Movement by Capital, not People*. Journal of the American Planning Association, Volume 45, Issue 4 October 1979 , s 538 – 548

Song, Yan – Knaap, Gerrit-Jan, 2003. *New Urbanism and Housing Values: a Disaggregate Assessment*. Journal of Urban Economics, 54 (2003) s 218-238

Talen, Emily, 1998. *Sense of Community and Neighbourhood Form: An Assessment of the Social Doctrine of New Urbanism*. Urban Studies, vol. 36, no. 8, (1999) s 1361-1379

Wacquant, Loïc, 2008: *Relocating Gentrification: The Working Class, Science and the State in Recent Urban Research*. International Journal of Urban and Regional Research. Volume 32.1, March (2008) s 198-205

Internet:

Malmö Stad 1:

<http://www.malmo.se/Medborgare/Stadsplanering--trafik/Stadsplanering--visioner/Utbyggnadsomraden/Vastra-Hammen/Om-Vastra-Hammen.html>

Malmö Stad 2:

<http://www.malmo.se/Medborgare/Stadsplanering--trafik/Stadsplanering--visioner/Utbyggnadsomraden/Norra-Sorgenfri/Historia.html>

Norra Sorgenfri Planprogram 2008

<http://www.malmo.se/Medborgare/Stadsplanering--trafik/Stadsplanering--visioner/Utbyggnadsomraden/Norra-Sorgenfri.html>

(PS) Planer och Strategier för Norra Sorgenfri

<http://www.malmo.se/Medborgare/Stadsplanering--trafik/Stadsplanering--visioner/Utbyggnadsomraden/Norra-Sorgenfri.html>

[visioner/Utbyggnadsomraden/Norra-Sorgenfri.html](http://www.malmo.se/Medborgare/Stadsplanering--trafik/Stadsplanering--visioner/Utbyggnadsomraden/Norra-Sorgenfri.html)

Vision Norra Sorgenfri

<http://www.malmo.se/Medborgare/Stadsplanering--trafik/Stadsplanering--visioner/Utbyggnadsomraden/Norra-Sorgenfri.html>

Plattform för Kunskapsstaden Malmö

<http://www.malmo.se/Medborgare/Stadsplanering--trafik/Stadsplanering--visioner/Utbyggnadsomraden/Vastra-Hammen.html>

Regeringskansliets hemsida – Plan- och bygglagen

<http://www.sweden.gov.se/sb/d/8906/a/78768>

Bilaga

Intervjufrågor

- 1) Vilken är din roll i arbetet med planerandet av Malmö Stad i allmänhet och Norra Sorgenfri i synnerhet? Lyssna noga, spinn vidare
- 2) Vilka ideal har styrt planeringen av Norra Sorgenfri? Har du något exempel?
- 3) Hur började projektet med att rusta upp Norra Sorgenfri? Vilka idéer rådde då? Har ni hållit fast vid dem?
- 4) Vilka specifika mål vill ni uppfylla?
- 5) Vilka är de bakomliggande värdena som har styrt arbetet? (Har ni följt någon särskild mall eller idéströmning eller är det mer personliga värden som har diskuterats fram?)
- 6) Varför planeras inte alla områden på samma vis?
- 7) Vad anser du är de största skillnaderna i politisk attityd mellan Norra Sorgenfri och Västra Hamnen?
- 8) Ev. Vad anser du att statsplaneringen har för roll i politiken? Har denna roll förändrats (ex sedan krisen)?